

MASTEROPLEIDING
THEOLOGY AND RELIGIOUS STUDIES
FACULTEIT GEESTESWETENSCHAPPEN
UNIVERSITEIT LEIDEN

QANU
Catharijnesingel 56
PO Box 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: +31 (0) 30 230 3100
E-mail: support@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q0735

© 2020 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD PANELVOORZITTER.....	5
RAPPORT OVER DE MASTEROPLEIDING THEOLOGY AND RELIGIOUS STUDIES VAN DE UNIVERSITEIT LEIDEN	6
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDING	6
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING	6
SAMENSTELLING VAN HET PANEL.....	6
WERKWIJZE VAN HET PANEL	7
SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL	10
PANELADVIES OVER DE NAAMSWIJZIGING VAN HET PROGRAMMA	13
ORGANISATORISCHE CONTEXT	14
BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGS-BEOORDELING	15
BIJLAGEN	29
BIJLAGE 1: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER.....	31
BIJLAGE 2: BEOOGDE LEERRESULTATEN	32
BIJLAGE 3: OVERZICHT VAN HET PROGRAMMA	33
BIJLAGE 4: BEZOEKPROGRAMMA	34
BIJLAGE 5: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN	35

Dit rapport is vastgesteld op 20 februari 2020

VOORWOORD PANELVOORZITTER

Dit rapport bevat de bevindingen van het visitatiepanel Theologie en Religiewetenschappen in uitvoering van de kwaliteitsbeoordeling van universitaire bachelor- en masteropleidingen Theologie en Religiewetenschappen in Nederland.

Het doel van het rapport is drievoudig: de resultaten van de beoordeling van de voorgelegde opleidingen weergeven, mede in het licht van de opvolging van de bestuurlijke afspraken die opleidingen met de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO) hebben gemaakt na de visitatieronde in 2013; terugkoppelen over de duurzaamheid van de interne kwaliteitszorg van de betrokken instellingen en opleidingen; adviezen aanreiken voor de accreditatie van die opleidingen door de NVAO.

Het panel dat de opleidingen in het cluster Theologie en Religiewetenschappen in 2019-2020 heeft bezocht, heeft bij de zeven deelnemende instellingen – Vrije Universiteit Amsterdam, Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit Utrecht, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden, Radboud Universiteit en Tilburg University – tweeëntwintig zorgvuldig geprofileerde en goed georganiseerde opleidingen aangetroffen, die zich bewust zijn van het belang van de kwaliteitszorg in opleidingsaanbod en onderwijs. Het panel heeft de diepgaande kennismaking met die opleidingen als bijzonder leerzaam en bemoedigend ervaren.

Het panel heeft zijn werk op voortreffelijke wijze kunnen verrichten. De zelfevaluatie-rapporten waren doorgaans doordacht samengesteld en vormden een relevante basis voor de eerste kennismaking met de opleidingen, de visie waarop ze steunen, de doelstellingen die ze willen realiseren en de aandachtspunten die ze voor zichzelf bepalen. De grondige gesprekken met de diverse geledingen van de opleidingen tijdens het locatiebezoek waren verhelderend.

Het panel heeft waardering voor de openheid waarmee de instellingen intern in gesprek zijn gegaan over het opleidingsaanbod, de organisatie van het onderwijs en de kwaliteitsborging daarvan. Hierdoor heeft het panel zich een duidelijk beeld kunnen vormen van de kwaliteit van de beoordeelde opleidingen en van de duurzaamheid van de borging daarvan. Het panel hoopt dat zijn rapport bijdraagt aan een helder (zelf)beeld van de betrokken opleidingen en een stimulerende rol mag vervullen in de cyclus van kwaliteitszorg die de instellingen en hun opleidingen krachtig willen verderzetten.

Dank gaat uit naar bestuur, naar academische en administratieve staf, en naar studenten en alumni van de betrokken universiteiten en opleidingen. Hun inspanningen voor de voorbereiding van de visitatie en hun medewerking aan de uitvoering van de beoordeling verdienen waardering.

Verder ben ik zeer erkentelijk jegens de leden van het panel alsook de projectleider en de secretarissen van QANU voor de uitstekende samenwerking, voor hun deskundige inbreng en voor de professionele ondersteuning. Elk van hen heeft vanuit haar of zijn eigen perspectief, ervaring en achtergrond bijgedragen aan het welslagen van de visitatie en aan de totstandkoming van dit rapport.

Aan de betrokken universiteiten en opleidingen wensen we een succesvolle uitvoering van hun opdracht tot vorming van studenten die beslagen zijn op de gebieden van theologie en religiewetenschappen. In een razendsnel veranderende 21^e-eeuwse wereld zonder grenzen is het van groot belang dat universiteiten deskundigen blijven vormen die op verstandige wijze nadenken over religie in haar veelvormigheid en over haar maatschappelijke impact, zodat hun alumni met kennis van zaken breed maatschappelijke en kerkelijke verantwoordelijkheden kunnen opnemen.

Prof. dr. Marc Vervenne
Voorzitter visitatiepanel

RAPPORT OVER DE MASTEROPLEIDING THEOLOGY AND RELIGIOUS STUDIES VAN DE UNIVERSITEIT LEIDEN

Dit rapport volgt het Beoordelingskader Accreditatiestelsel Hoger Onderwijs Nederland voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. september 2018).

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDING

Masteropleiding Theology & Religious Studies

Naam van de opleiding:	Theology and Religious Studies
CROHO-nummer:	60824
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	60 EC
Afstudeerrichtingen:	nvt
Locatie(s):	Leiden
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Onderwijstaal:	Engels
Inleverdatum NVAO:	01/05/2020

Het bezoek van het visitatiepanel Theologie en Religiewetenschappen aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Leiden vond plaats op 27 en 28 november 2019.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING

Naam van de instelling:	Universiteit Leiden
Status van de instelling:	bekostigde instelling
Resultaat instellingstoets:	positief

SAMENSTELLING VAN HET PANEL

De NVAO heeft op 30 september 2019 ingestemd met de samenstelling van het panel. Het panel dat de masteropleiding Religiewetenschappen van de Universiteit Leiden beoordeelde bestond uit:

- Prof. dr. M. (Marc) Vervenne, emeritus hoogleraar Bijbelwetenschap aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven en ere-rector magnificus van de KU Leuven (België) [voorzitter];
- Dr. D.J. (David) Bos, docent Sociologie aan de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen van de Universiteit van Amsterdam;
- Dr. M. (Mariëtte) van den Hoven, universitair hoofddocent aan het Ethiek Instituut van het Departement Filosofie en Religiewetenschap van de Universiteit Utrecht;
- Prof. dr. J.T. (Thijl) Sunier, hoogleraar Antropologie van Religie aan de Faculteit van Sociale Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- Prof. dr. T (Todd) Weir, hoogleraar Geschiedenis van het Christendom en Moderne Cultuur aan de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen;
- S.E. (Simone) Landman, BA, masterstudent Bijbelse Exegese (Theologie) aan de Radboud Universiteit Nijmegen [student-lid].

Het panel werd ondersteund door dr. J. (Jetje) De Groof, die optrad als secretaris.

WERKWIJZE VAN HET PANEL

De beoordeling van de masteropleiding Theology & Religious Studies aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Leiden was onderdeel van de visitatiegroep Theologie en Religiewetenschappen. Wegens de grootte van het aantal deelnemende instellingen, is het cluster opgedeeld in het "grote" cluster, de reguliere instellingen, en het "kleine" cluster, de particuliere instellingen. De visitatie van de masteropleiding Religiewetenschappen aan de Universiteit Leiden viel binnen het grote cluster.

Van september 2019 tot en met januari 2020 beoordeelde het panel van het grote cluster, in verschillende samenstellingen, in totaal 22 opleidingen aan zeven universiteiten. Het grote cluster bestond uit de volgende deelnemende instellingen: Vrije Universiteit Amsterdam, Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit Utrecht, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden, Radboud Universiteit en Universiteit van Tilburg.

Het grote cluster Theologie en Religiewetenschappen heeft de logistieke en praktische begeleiding van de visitatie en de rapportage uitbesteed aan evaluatiebureau QANU. Dr. A.H.A.M. (Alexandra) Paffen begeleidde het cluster als coördinator van QANU. Alexandra Paffen, A.P. (Anke) van Wier MA., dr. F. (Floor) Meijer, drs. L.C. (Linda) te Marvelde, en dr. J. (Jetje) De Groof traden op als secretaris in het cluster Theologie en Religiewetenschappen.

Tijdens de visitatie van de Universiteit Leiden werd het panel ondersteund door Alexandra Paffen en Jetje De Groof. Zij zijn door de NVAO als secretaris gecertificeerd.

Het visitatiepanel

Bij de samenstelling van het visitatiepanel is rekening gehouden met de expertise, beschikbaarheid en onafhankelijkheid van de panelleden. Het visitatiepanel van het cluster Theologie en Religiewetenschappen bestond uit de volgende leden:

- Prof. dr. M. (Marc) Vervenne, emeritus hoogleraar Bijbelwetenschap aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven en ere-rector magnificus van de KU Leuven (België) [voorzitter];
- Prof. dr. T.H. (Hetty) Zock, bijzonder hoogleraar Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid aan de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen;
- Prof. dr. H.C. (Hijme) Stoffels, emeritus hoogleraar Sociologie van Kerk en Godsdienst aan de Faculteit Religie en Theologie van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- Dr. M. (Mariëtte) van den Hoven, universitair hoofddocent aan Ethiek Instituut van het Departement Filosofie en Religiewetenschap van de Universiteit Utrecht;
- Prof. dr. P.A.P. (Patrick) Nullens, hoogleraar Systematische Theologie aan de Evangelische Theologische Faculteit Leuven (België);
- Prof. dr. A.F. (Ab) de Jong, hoogleraar Vergelijkende Godsdienstwetenschap aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Leiden;
- Prof. dr. C. (Camilla) Adang, hoogleraar Islamitische Studies aan het Departement Arabic and Islamic Studies van Tel Aviv University (Israël);
- T.A.J.H. (Tom) van Vilsteren MA, hoofdkrijgsmachtaalmoezenier bij Diensten Geestelijke Verzorging van het Ministerie van Defensie;
- Dr. D.J. (David) Bos, docent Sociologie aan de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen van de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. J.T. (Thijl) Sunier, hoogleraar Antropologie van Religie aan de Faculteit van Sociale Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- Prof. dr. M.G.K. (Mirjam) van Veen, hoogleraar Kerkgeschiedenis aan de Faculteit Godgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- Prof. dr. T (Todd) Weir, hoogleraar Geschiedenis van het Christendom en Moderne Cultuur aan de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen;

- Drs. J. (Jochem) Quartel, Vakdidacticus godsdienst/levensbeschouwing aan de Faculteit der Gedrags- en Bewegingswetenschappen (team voortgezet onderwijs) aan de Vrije Universiteit Amsterdam.
- A. (Annemarie) Foppen, MA, MSc, alumna van de masteropleiding Theology and Religious Studies (research) en van de masteropleiding Policy, Communication and Organisation en promovenda Religie en Leiderschap aan de Vrije Universiteit Amsterdam [student-lid];
- S.E. (Simone) Landman, BA, masterstudent Bijbelse Exegese (Theologie) aan de Radboud Universiteit Nijmegen [student-lid];
- L.L.M. (Laura) Rolsma, BA, alumna van de bacheloropleiding Religiewetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen en momenteel masterstudent Politicologie aan de Universiteit Leiden [student-lid].

Vorbereiding

Op 19 december 2018 vond de voorzitterstraining plaats. Daarbij informeerde QANU de panelvoorzitter over zijn rol tijdens de visitaties. Ook is hij geïnformeerd over de van toepassing zijnde beoordelingskaders, de werkwijze en de planning van bezoeken en rapportage. Het panel kwam voor de eerste keer bijeen in een startvergadering op 7 augustus 2019, waarin de beoordelingskaders, het visitatieproces en de planning aan bod kwamen. Tevens is een werkwijze voor de visitaties afgesproken.

De coördinator stelde een bezoekprogramma op in overleg met de contactpersonen van de faculteit. De faculteit selecteerde vervolgens voor elke gespreksronde representatieve gesprekspartners. Het bezoekprogramma is in dit rapport opgenomen als bijlage 4.

In de aanloop naar het visitatiebezoek aan de Universiteit Leiden ontving QANU de zelfevaluatie-rapporten van de opleidingen en stuurde deze door aan de panelleden. De coördinator en panelvoorzitter maakten een selectie van vijftien eindwerken van elk van de te beoordelen opleidingen. Deze eindwerken zijn geselecteerd uit een lijst van afgestudeerden over de jaren 2015-2016, 2017-2018 en 2018-2019. Daarbij hielden de coördinator en voorzitter rekening met variatie in onderwerpkeuze, afstudeervariant, begeleiding en beoordeling.

De panelleden bestudeerden het zelfevaluatie-rapport, de eindwerken en de bijbehorende beoordelingsformulieren en stuurden hun bevindingen op naar de secretaris. De secretaris verzamelde de vragen en opmerkingen van het panel in een document en verspreidde dit onder de panelleden.

Voorafgaand aan het bezoek hield het panel een vooroverleg waarin de voorlopige bevindingen naar aanleiding van de zelfevaluatie-rapporten, de gelezen scripties en de taakverdeling ter sprake kwamen.

Bezoek

Het visitatiebezoek aan de Universiteit Leiden vond plaats op 27 en 28 november 2019. Tijdens het bezoek bestudeerde het panel aanvullend materiaal. Een overzicht van dit materiaal is te vinden in bijlage 5. Het panel sprak met studenten en docenten, het management en verantwoordelijken, alumni en vertegenwoordigers van de examencommissie. Tevens bood het panel studenten en docenten de gelegenheid om informeel met het panel te spreken tijdens een inloopspreekuur. Van deze gelegenheid is voor de masteropleiding Theology & Religious Studies geen gebruik gemaakt.

Het panel beëindigde het bezoek met een intern overleg om de voorlopige bevindingen te formuleren. Ter afsluiting van het bezoek gaf de voorzitter een publieke mondelinge toelichting, waarin hij de voorlopige indrukken en algemene observaties van het panel presenteerde.

Consistentie en ijking

De consistentie in de beoordeling is op diverse manieren geborgd:

1. Het panel is zodanig samengesteld dat de voorzitter en/of een aantal panelleden bij meerdere visitatiebezoeken aanwezig was/waren.
2. De coördinator was aanwezig bij het opstellen van de voorlopige bevindingen aan het eind van elk bezoek;

Rapportage

De secretaris schreef een conceptrapport op basis van de bevindingen van het panel en legde dat vervolgens voor aan de coördinator voor een collegiale toets. Daarna heeft de secretaris in overleg met de voorzitter het ontwerprapport voorgelegd aan de andere panelleden, met het verzoek het rapport te bekijken en van feedback te voorzien. Na verwerking van de feedback heeft de voorzitter het herwerkte ontwerprapport doorgenomen en aangevuld of bijgestuurd. Vervolgens heeft de secretaris het voorstel van definitief rapport ter informatie aan de panelleden bezorgd. Na akkoord van het panel stuurde de coördinator het rapport naar de faculteit met het verzoek om feitelijke onjuistheden te melden. De feitelijke onjuistheden zijn na overleg tussen de coördinator en de voorzitter door de secretaris gecorrigeerd. Vervolgens heeft het panel het rapport vastgesteld en heeft de secretaris het toegestuurd aan de faculteit en aan het College van Bestuur van de universiteit.

Definitie oordelen

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO heeft het panel de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke standaarden gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een *associate degree*-, bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Voldoet

De opleiding voldoet op de standaard aan basiskwaliteit.

Voldoet ten dele

De opleiding voldoet in belangrijke mate aan basiskwaliteit op de standaard, maar er zijn verbeteringen nodig om volledig aan de standaard te voldoen.

Voldoet niet

De opleiding voldoet niet aan basiskwaliteit op de standaard.

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO heeft het panel de volgende definities gehanteerd voor de beoordeling van de opleiding als geheel:

Positief

Op alle standaarden 'voldoet'.

Positief onder voorwaarden

Standaard 1 'voldoet' en maximaal op twee standaarden een 'voldoet ten dele' waarbij het panel het opleggen van voorwaarden adviseert.

Negatief

In de volgende situaties:

- 'voldoet niet' op een of meer standaarden;
- 'voldoet ten dele' op standaard 1;
- 'voldoet ten dele' op een of twee standaarden waarbij het panel niet adviseert om voorwaarden op te leggen;
- op drie of meer standaarden 'voldoet ten dele'.

SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL

Beoogde leerresultaten

Het panel is positief over het profiel van de masteropleiding Religiewetenschappen. Het is van mening dat de opleiding zich duidelijk onderscheidt door binnen een breed programma te focussen op de interactie tussen religie en maatschappij in de moderniteit, met veel aandacht voor theoretische en methodologische vorming. De integratie van religiestudies met regiostudies die het nieuwe curriculum beoogt, vindt het panel een versterking van het profiel. Het verwacht dat de keuze voor drie duidelijk afgebakende afstudeerrichtingen de opleiding interessanter zal maken voor toekomstige studenten. Wel vraagt het erover te waken dat de ruimte voor studenten om een eigen traject uit te stippelen in het nieuwe curriculum niet volledig verloren gaat. De eindtermen vormen een heldere vertaling van het opleidingsprofiel, zijn van een passend niveau en sluiten aan bij het domeinspecifiek referentiekader. Ze garanderen volgens het panel een stevige wetenschappelijke grondslag voor de kritische reflectie over en de omgang met religies en aanverwante fenomenen. Het panel raadt aan de beoogde integratie van religie- met regiostudies ook in de eindtermen te operationaliseren en tegelijk te waken dat het religiewetenschappelijke perspectief van de opleiding voldoende zichtbaar blijft.

Onderwijsleeromgeving

Het panel oordeelt dat het curriculum, de leeromgeving en de docenten het mogelijk maken voor studenten om de beoogde leerresultaten succesvol te realiseren. Het is tevreden over de opbouw van het studieprogramma en vindt de inhoudelijke kwaliteit van de opleiding overtuigend. De verplichte kernvakken vormen een goede basis voor de rest van de studie, waarin studenten flexibel hun traject kunnen invullen op basis van een breed palet aan keuzevakken. Volgens het panel slaagt de opleiding erin een algemene vorming op hoog wetenschappelijk niveau te bieden, waarin de synergie tussen onderwijs en onderzoek centraal staat. Het panel heeft vastgesteld dat de studenten methodologisch goed worden voorbereid op het maken van het eindwerkstuk, al dient de reflectie op de keuze voor een welbepaalde onderzoeksmethode nog beter aan bod te komen in de masterthesis. Ook de studie van brontalen en meerdere wetenschappelijke forumtalen dient beter gefaciliteerd te worden. Het panel is van mening dat de opleiding nog meer inspanningen kan leveren om studenten die een stage willen doen beter te ondersteunen. Een stagecoördinator die de specificiteit van de opleiding en het werkveld kent zou hiertoe een belangrijke hefboom zijn.

Het panel is tevreden over de vormgeving van de leeromgeving, alsook over de opleidings specifieke faciliteiten. Het besluit dat het onderwijs voldoende activerend is en dat de gehanteerde werkvormen passen bij het profiel van deze opleiding. Het panel is positief over de mate waarin en de manier waarop docenten gebruik maken van het potentieel tot uitwisseling in de diverse studentengroepen en ook over hoe ze differentiëren om op adequate wijze om te gaan met de uiteenlopende voorkennis van studenten. Het panel komt tot de conclusie dat de opleiding studeerbaar is en dat de studiebegeleiding kwaliteitsvol is. Een belangrijke uitdaging voor de komende periode blijft het verhogen van de instroom van Nederlandse en vooral internationale studenten. Het panel constateerde dat de opleiding op dit vlak een duidelijke strategie heeft, die draagvlak heeft bij de docenten en eveneens door de faculteit ondersteund wordt. Het panel merkt echter op dat het effect van die maatregelen moet worden afgewacht. Hoewel het panel er begrip voor heeft dat maatregelen noodzakelijk zijn voor de levensvatbaarheid van de opleiding, vraagt het ook oog te hebben voor de gevolgen van bepaalde keuzes voor de inhoud en het profiel van de opleiding. Deze mag volgens het panel niet inleveren op haar sterkte, die steunt op wetenschappelijk onderzoek dat hoog aanzien geniet onder internationale vakgenoten en een bron van aantrekking is voor studenten.

Over de kwaliteit en de toewijding van het docententeam is het panel uitgesproken positief. Docenten zijn experts op hun vakgebied en genieten internationale erkenning. Ze beschikken bovendien over de vereiste didactische expertise. Het panel waardeert sterk dat LIAS en de Faculteit Geesteswetenschappen zich engageren om de posities die noodzakelijk zijn voor de invulling van het masterprogramma te continueren, zij het in de vorm van gecombineerde posities met LIAS en op het niveau van UD. Het vindt de afwezigheid van universitaire hoofddocenten in het docentenkorp

een belangrijk aandachtspunt, te meer aangezien in de nabije toekomst verschillende hoogleraren op emeritaat zullen gaan. De aanwezigheid van een wetenschappelijke kritische massa in LUCSoR is immers cruciaal in de strategie om gemotiveerde studenten aan te trekken en om de inhoudelijke kwaliteit van de opleiding te blijven verzekeren. Het panel beveelt het opleidingsmanagement aan deze ontwikkelingen met betrekking tot bestaande zorgvuldig op te volgen. Tot slot stelde het panel vast dat de door de stafleden ervaren werkdruk hoog is. Het opleidingsmanagement en het faculteitsbestuur zullen goed moeten monitoren of de onderwijskwaliteit in de komende periode hieronder niet te lijden krijgt.

Toetsing

Het panel komt tot de conclusie dat het facultaire toetsbeleid en het toetsplan van de opleiding goed op orde zijn. Ze bieden garanties voor een valide, betrouwbare, transparante en uitvoerbare toetsing. De kwaliteitseisen van het toetsbeleid zijn zichtbaar in de concreet gehanteerde toetsing. Het panel stelde vast dat alle beoogde eindtermen zorgvuldig getoetst worden. De opleiding gebruikt gevarieerde werk- en evaluatievormen, die in lijn zijn met de leerdoelen en het didactisch concept van de opleiding. Om de betrouwbaarheid en de validiteit van de toetsing verder te consolideren beveelt het panel de opleiding aan de toepassing van het toetsbeleid nauwgezet te blijven monitoren. Onder meer vraagt de toepassing van het vier-ogenprincipe bijzondere aandacht, zodat dit principe in de praktijk transparant en consequent wordt uitgevoerd. Ook kan een extra verbeteringslag gemaakt worden met de duidelijker explicitering en de consequente toepassing van evaluatiecriteria voor schrijfp opdrachten.

De beoordelingssystematiek van de eindwerken vindt het panel op orde. De procedures voor de beoordeling zijn duidelijk en het panel waardeert dat een nieuw beoordelingsformulier is ingevoerd, met heldere beoordelingscriteria en duidelijke aanwijzingen aangaande schriftelijke feedback. Het panel was globaal genomen onder de indruk van de uitgebreide terugkoppeling die in de formulieren wordt gegeven. Het ondersteunt de opleiding in haar streven om de criteria in het beoordelingsformulier verder te preciseren. Voor deze actie vraagt het panel ook aandacht te besteden aan de reflectie en verantwoording van de gebruikte methodologie in de thesis. Verder is het panel van mening dat op het eindformulier de oorspronkelijke beoordeling van de eerste en de tweede beoordelaar transparanter moet zijn, wat in de geverifieerde formulieren niet altijd het geval bleek te zijn. Het panel stelde tenslotte vast dat er af en toe een zwakke relatie is tussen de oordelen die beoordelaars geven op aparte onderdelen van het beoordelingsformulier en het eindoordeel. Het vraagt de examencommissie (ExC) alert te blijven voor hoge cijferingen en beveelt aan hierover het gesprek met en tussen de docenten op gang te brengen.

Hoewel er in de implementatie van de toetsprocedures nog enkele stappen te zetten zijn, heeft het panel vertrouwen in de goede voortgang van de opleiding op dit vlak. Het zelfbewuste, reflectieve en constructieve optreden van de ExC, die met behulp van gerichte steekproeven van toetsen en eindwerken goed grip heeft op de toetskwaliteit binnen de opleiding, sterkt het panel in dit vertrouwen.

Gerealiseerde leerresultaten

Het panel stelt op grond van een steekproef van vijftien mastertheses vast dat studenten in de mastertheses laten zien dat zij de eindtermen van de opleiding ruim voldoende realiseren. De eindwerkstukken handelen conform het profiel van de opleiding over zeer uiteenlopende, veelal actuele onderwerpen, die aansluiten bij de onderzoeksexpertise van docenten. Studenten tonen aan dat ze over onderzoeksvaardigheden beschikken en in staat zijn tot zelfstandig studiewerk over een goed afgebakend onderwerp. Wat betreft het panel mag er sterker gestuurd worden op methodologische reflectie en verantwoording in de eindwerken. Het panel is ten slotte van mening dat de opleiding de alumni nog beter kan betrekken bij netwerkactiviteiten en bij reflectie over de studiecricula, bijv. in het kader van de voorbereiding van een programmahervorming. Ook de activiteiten die huidige studenten oriënteren op de arbeidsmarkt mogen verder geïntensiveerd worden.

Het panel beoordeelt de Standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling als volgt:

Masteropleiding Religiewetenschappen

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3: Toetsing	voldoet
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoet
Algemeen eindoordeel	positief

De voorzitter, prof. dr. M. (Marc) Vervenne, en de secretaris, dr. J. (Jetje) De Groof, van het panel verklaren hierbij dat alle panelleden kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 20 februari 2020

PANELADVIES OVER DE NAAMSWIJZIGING VAN HET PROGRAMMA

Bevindingen

De masteropleiding wordt momenteel aangeboden onder de naam 'Theology & Religious Studies'. De opleiding geeft in het zelfevaluatie-rapport aan dat deze naam sinds het stopzetten van de opleiding Theologie in 2014 onvoldoende de inhoud van de opleiding dekt. Deze is nu uitsluitend gericht op religiewetenschappen. Tegen die achtergrond stelt de opleiding een naamswijziging in 'Religious Studies' voor. Een bijkomende motivatie is dat deze nieuwe naam beter aansluit op de benaming van de bacheloropleiding.

Overwegingen

Het panel kan zich vinden in de argumenten om de naam van de masteropleiding te wijzigen in 'Religious Studies'.

Conclusie

Het panel adviseert de voorgestelde naamswijziging van 'Theology & Religious Studies' in 'Religious Studies' uit te voeren.

ORGANISATORISCHE CONTEXT

De masteropleiding Theology & Religious Studies maakt deel uit van de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Leiden (UL). Deze faculteit biedt 24 bachelors, 18 masters en 9 onderzoeksmasters aan. Ze is georganiseerd volgens een matrixstructuur, met opleidingen aan de ene en instituten aan de andere kant. De instituten zijn de eenheden die het onderzoek organiseren; zij stellen de academische staf aan. De opleidingsprogramma's organiseren het onderwijs. Opleidingen (of groepen van opleidingen) worden aangestuurd door het opleidingsbestuur, dat onder de directe verantwoordelijkheid van het faculteitsbestuur valt. Het opleidingsbestuur is verantwoordelijk voor de inhoud, de organisatie en de kwaliteit van het curriculum. Voor de bestaffing van een opleiding maakt het opleidingsbestuur gebruik van de academische staf die de instituten beschikbaar stellen.

De masteropleiding Theology & Religious Studies wordt verzorgd door de staf van het *Leiden University Centre for the Study of Religion* (LUCSoR), dat is opgericht in 2014. Terwijl het *Leiden Institute for Religious Studies* (LIRS), de voorganger van LUCSoR, een onafhankelijk instituut was, valt LUCSoR van bij de start onder de leiding van het *Leiden Institute for Area Studies* (LIAS). Binnen LIAS is LUCSoR een van drie *Schools*, naast de *School of Asian Studies* en de *School of Middle-Eastern Studies*. Tot 2020 behoudt LUCSoR in deze structuur zeggenschap over het eigen budget. Op het moment van het locatiebezoek stond LUCSoR aan de vooravond van een volledige financiële en bestuurlijke samensmelting met LIAS.

Ten tijde van de vorige onderwijsvisitatie in 2013 bestond de masteropleiding Theology and Religious Studies nog uit vijf afstudeerrichtingen: Bijbelstudies; Jodendom; Christendom; Islam in het hedendaagse Westen; en Religie, Cultuur en Maatschappij. Als gevolg van de reorganisatie in 2014 heeft de universiteit de opleiding Theologie stopgezet, met inbegrip van Bijbelstudies. Dit leidde tot het ontslag of de overplaatsing van specialisten op het gebied van vroeg christendom en hellenistisch jodendom, oosters christendom en godsdienstfilosofie. Ook is het aantal stafleden in het domein van de islam verminderd. Er is gekozen om over te stappen naar het huidige programma zonder afstudeerrichtingen. In 2016 signaleerde de tussentijdse evaluatie (*midterm review*) echter dat een weldoordachte conceptuele basis voor het curriculum ontbreekt. Een evaluatie door de Faculteitsraad in 2018 stelde bovendien dat de lage instroom ten minste ten dele te maken heeft met de onaantrekkelijkheid van de brede master. Tegen die achtergrond heeft de instelling beslist het masterprogramma te herpositioneren en een duidelijkere focus in te bouwen. Gezien de fusie van LUCSoR met LIAS is besloten om de masteropleiding meer te richten op regiostudies en op internationale betrekkingen. In zover relevant wordt hierop ingegaan in onderstaande rapport.

De masteropleiding wordt zowel in een voltijd- als deeltijdvariant aangeboden. De bevindingen en oordelen in dit rapport hebben betrekking op beide varianten, tenzij anders is aangegeven.

BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGS-BEOORDELING

Standaard 1: Beoogde leerresultaten

De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Bevindingen

Profiel

De masteropleiding Religiewetenschappen van de UL focust op de zogenaamde *lived religion*, dat wil zeggen hoe religie een plaats krijgt in het leven van 'gewone' mensen. Met dit doel voor ogen worden studenten ingeleid in een breed spectrum aan religies. Het zelfevaluatie-rapport stipt aan dat Leiden hiervoor een beroep kan doen op voltijdse specialisten in de domeinen van antieke godsdiensten (inclusief het zoroastrisme), het christendom in zowel Europa als Afrika, en het jodendom. Dat is een unieke opportuniteit. De doelstellingen van deze masteropleiding zijn als volgt omschreven: (1) studenten op gevorderd niveau laten kennismaken met de belangrijkste actuele theoretische en methodologische debatten binnen religiestudies; (2) inzicht ontwikkelen in de gevolgen van de Verlichting en de moderniteit op religie; (3) kennis opbouwen en analyseren van de wederzijdse impact van globalisering en religie. Het gekozen profiel bereidt de studenten voor op academisch werk binnen en buiten het domein van de religiewetenschappen alsook op een ruim scala aan jobs waarvoor brede academische vaardigheden een vereiste zijn. De opleiding wil in de komende jaren verder inzetten op een uitdrukkelijker voorbereiding van haar studenten voor de arbeidsmarkt, onder andere vanuit de vaststelling dat studenten zich niet steeds bewust zijn van de diversiteit aan functies waarvoor de opleiding hen voorbereidt (zie ook standaarden 2 en 4).

De generalistische insteek, de brede focus op religie in de moderniteit en de sterke nadruk op methodologische training zorgen volgens de opleiding voor een duidelijk profiel. Opvallend is dat de opleiding geen afstudeerrichtingen aanbiedt. Hiermee onderscheidt ze zich van vergelijkbare opleidingen die met verschillende afstudeerrichtingen kiezen voor focus op een smaller thema binnen een subdiscipline of een periode. Tijdens de gesprekken gaven studenten aan deze brede opzet van de Leidse masteropleiding te waarderen, aangezien daarbinnen veel ruimte is zelf de focus te leggen op een bepaald interessegebied. Ze stelden het zeer te appreciëren hierbij te kunnen aansluiten bij het onderzoek van docenten, die op internationaal vlak een stevige wetenschappelijke reputatie genieten.

Het panel vindt het profiel van de opleiding passend en voldoende in lijn met het domeinspecifiek referentiekader Theologie en Religiewetenschappen (zie bijlage 1). Het waardeert de ambitie om aan studenten een rigoureuze vorming te geven en een degelijke wetenschappelijke basis op te bouwen, die hen in staat stellen de grote maatschappelijke ontwikkelingen in de hedendaagse tijd te begrijpen, alsook inzicht te verwerven in de rol van religie in die veranderingen in de mondiale samenleving. De aanwezigheid van specialisten in karakteristieke tradities zorgt er volgens het panel voor dat specifieke religieuze tradities in het curriculum grondig aan bod komen. Tegelijk sluit de masteropleiding hierdoor nauw aan bij het wetenschappelijk onderzoek dat in het Instituut verricht wordt. De jaarlijkse scriptieprijs van LUCSoR, maar ook de keuzes voor judaïsme en antieke religies in het curriculum, versterken die aansluiting op het onderzoek. Deze kenmerken onderscheiden, volgens het panel, de masteropleiding Religiewetenschappen aan de UL van vergelijkbare opleidingen aan andere instellingen.

Recent is beslist om het masterprogramma te herpositioneren en opnieuw een duidelijker focus te kiezen, waardoor de specifieke niche van de Leidse opleiding nog explicieter uit de verf komt in vergelijking met andere opleidingen religiestudies (zie ook hierboven, 'Organisatorische context').

Mee aan de basis van deze beslissing lag de vaststelling dat de lage instroom in de master (zie ook Standaard 2, 'Instroom en toelating') tenminste ten dele een gevolg is van de beperkte aantrekkingskracht van de brede masteropleiding. In 2020-2021 gaat de opleiding van start met een nieuw curriculum, waarin de studenten voortaan wel de mogelijkheid wordt geboden te kiezen voor een afstudeerrichtingen: (1) Historisch: religie in historische context; (2) Politiek: religie en politiek; of (3) Regionaal: religie in een specifieke geografische regio. Het opleidingsmanagement stelde dat enerzijds de samensmelting van LUCSoR met LIAS en anderzijds de noodzaak om meer studenten aan te trekken aan de basis van de keuze voor een vernieuwd curriculum liggen. Die curriculumhervorming betekent evenwel niet dat belangrijke sleutelementen van het Leidse profiel en studieprogramma zouden verdwijnen. De sterke nadruk op methodologie houdt stand en de aandacht voor de moderniteit en voor de impact van globalisering blijven prominent aanwezig in het curriculum. Studenten zullen meer in staat zijn in een bepaalde richting te specialiseren, maar steeds met een solide basis in de religiewetenschappen.

Het panel vindt de beoogde integratie van religiestudies met regiostudies een versterking van het profiel van de opleiding, die haar verder zal onderscheiden van vergelijkbare opleidingen, ook in internationaal perspectief. Het panel geeft als aandachtspunt mee dat het religiewetenschappelijke perspectief van de opleiding voldoende zichtbaar moet blijven. De huidige bachelorstudenten gaven aan het nieuwe programma aantrekkelijk te vinden. Sommige masterstudenten drukten echter de vrees uit dat de nu erg geapprecieerde eigen profileringsruimte in het brede curriculum verloren zou kunnen gaan. Het panel vraagt daarom te waken dat studenten ook in het nieuwe programma voldoende ruimte krijgen eigen keuzes te maken, want dit is een sterk punt van de huidige opleiding.

Beoogde leerresultaten

Het panel nam kennis van de beoogde leerresultaten (hierna: eindtermen) van de opleiding en stelde vast dat ze in overeenstemming zijn met het domeinspecifiek referentiekader van het Disciplineoverleg Godgeleerdheid (DGO). Het constateerde dat de opleiding aan het referentiekader eindtermen heeft toegevoegd die het eigen profiel definiëren. Hiertoe behoren kennis van en inzicht in de impact van de Verlichting en de moderniteit op religie alsook van de impact van globalisering; de toepassing van analytische instrumenten om bronnen te bestuderen en om interacties te analyseren tussen religie en (post)moderniteit in vergelijkend perspectief; de operationalisering van abstracte theorie door analytische methoden toe te passen op concreet empirisch materiaal; en schrijven en debatteren in het Engels op een academisch niveau. Het panel vernam dat de eindtermen van de opleiding in 2017-2018 specifiekere zijn gemaakt na aanbevelingen in de tussentijdse evaluatie. Hierbij is bijzondere aandacht besteed aan de beschrijving van de overdraagbare vaardigheden (*transferable skills*) die in elke cursus verworven kunnen worden.

De eindtermen vormen volgens het panel een adequate, helder geformuleerde vertaling van het beoogde opleidingsprofiel. Het niveau, de oriëntatie en de inhoud van de eindtermen voldoen aan de algemene, internationaal geaccepteerde eisen die gesteld worden aan een wo-masteropleiding, zoals beschreven in de Dublin-descriptoren. Het panel raadt aan om de beoogde integratie van religie- met regiostudies ook in de eindtermen te operationaliseren en tegelijk te waken dat het religiewetenschappelijke perspectief voldoende zichtbaar blijft.

Overwegingen

Het panel is positief over het profiel van de masteropleiding Religiewetenschappen. Het is van mening dat de opleiding zich duidelijk onderscheidt door binnen een breed programma te focussen op de interactie tussen religie en maatschappij in de moderniteit, met veel aandacht voor theoretische en methodologische vorming. De integratie van religiestudies met regiostudies die het nieuwe curriculum beoogt, vindt het panel een versterking van het profiel. Het verwacht dat de keuze voor drie duidelijk afgebakende afstudeerrichtingen de opleiding interessanter zal maken voor toekomstige studenten. Wel vraagt het erover te waken dat de ruimte voor studenten om een eigen traject uit te stippelen in het nieuwe curriculum niet volledig verloren gaat.

De eindtermen vormen een heldere vertaling van het opleidingsprofiel, zijn van een passend niveau en sluiten aan bij het domeinspecifiek referentiekader. Ze garanderen volgens het panel een stevige wetenschappelijke grondslag voor de kritische reflectie over en de omgang met religies en aanverwante fenomenen. Het panel raadt aan de beoogde integratie van religie- met regiostudies ook in de eindtermen te operationaliseren en tegelijk te waken dat het religiewetenschappelijke perspectief van de opleiding voldoende zichtbaar blijft.

Conclusie

Masteropleiding Theology and Religious Studies: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoet'.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Bevindingen

Curriculum

Het programma van de masteropleiding (60 EC) volgt de structuur van de Leidse academische kalender, die het jaar in twee semesters verdeelt. Vakken hebben een standaardomvang van 5 of 10 EC. Het programma kan ook in deeltijd doorlopen worden, waarbij deeltijdstudenten minder vakken opnemen. Een schematisch overzicht van het curriculum is opgenomen in bijlage 3.

Het verplichte deel van het programma, dat bestaat uit drie vakken (30 EC), heeft als doel de studenten diepgaand in te leiden in de verschillende facetten van religie in de moderniteit. In het eerste semester volgen studenten twee verplichte kernvakken. In *Tools and Theories in the Study of Religion: Historical, Cognitive, and Social-Scientific Approaches* (10 EC) krijgen zij een introductie in een waaier aan hedendaagse instrumenten om religieuze vertogen, wereldbeelden, tradities en identiteitsvorming te analyseren. In *Confronting Modernity* (10 EC) ligt de nadruk op religieuze antwoorden op moderniteit vanuit een vergelijkend perspectief. De keuze voor de groepen, periode en locaties die vergeleken worden, hangt af van de stafleden die betrokken zijn bij de invulling van het vak. In het tweede semester gaat het vak *Religion on the Move: From Local Origins to Global Networks* (10 EC) in op veranderingen in religies als gevolg van de toenemende contacten en confrontaties tussen verschillende culturen, waarbij zowel een historisch als een vergelijkend perspectief wordt ingenomen.

In de keuzeruimte focussen studenten op bepaalde aspecten van religie in de moderniteit. Ze kiezen voor een totaal van 10 EC uit vier vakken: *Sharia in the West* (5 EC); *Sacred Journeys: Pilgrimage and Holy Places* (5 EC); *Rethinking Secularism in International Relations* (10 EC); en *Psychology of Religion* (5 EC). De eerste drie zijn populaire keuzevakken in andere programma's, zoals de masteropleiding Middle Eastern Studies, de master International Relations en de master Asian Studies. De cursus Psychology of Religion staat ook open voor masterstudenten Psychologie. Studenten kunnen de keuzeruimte eveneens vullen met keuzevakken die elders in Leiden of erbuiten worden aangeboden, of ze kunnen een keuzevak vervangen door een stage. Studenten die niet voor de standaardkeuzevakken kiezen, dienen steeds goedkeuring aan de examencommissie (EC) te vragen.

Het programma culmineert in de voorbereiding en het schrijven van de masterthesis (15 EC). Studenten moeten hierin het bewijs leveren dat ze enerzijds in staat zijn een onderzoeksprobleem te formuleren en anderzijds het onderzoek op te zetten, uit te voeren en erover te communiceren. In 2016-2017 is het verplichte *Thesis Seminar* (5 EC) geïntroduceerd, met als doel studenten beter te ondersteunen in het plannen en schrijven van hun thesis. Het panel ging met studenten en docenten in gesprek over de plaats van onderzoeksmethoden in het curriculum en met name de positie die de cursus *Tools and Theories in the Study of Religion* hierin inneemt. Studenten stelden dat dit vak hun inzicht in methoden en instrumenten voor het bestuderen van religiewetenschappen

verder had verdiept. Ze drukten hun waardering uit voor de manier waarop het vak is opgezet, met veel ruimte voor de toepassing van theorieën en instrumenten op concrete casussen. Algemeen genomen waren de studenten met wie het panel kon spreken uitermate tevreden over het academische gehalte en het onderzoeksniveau van de master. De gekozen onderwerpen sluiten aan op het onderzoek van de docenten, zodat studenten voortdurend in contact komen met lopend onderzoek, dat internationaal hoog staat aangeschreven. Daarnaast leren studenten in de werkcolleges om zelf onderzoek te doen en hierover te communiceren. Ze dienen bovendien deel te nemen aan het jaarlijkse LUCSoR-congres. Studenten die een academische carrière beogen, kunnen in principe een onderzoeksstage volgen.

Het panel is tevreden over de structuur van het curriculum, dat een goede samenhang en een duidelijke opbouw vertoont. Het waardeert dat de opleiding in navolging van de tussentijdse evaluatie de verbinding tussen de verschillende vakken heeft versterkt. Het komt tot de conclusie dat de verplichte vakken een coherent geheel vormen, die een goede basis zijn voor de rest van de studie. Daarin kunnen studenten flexibel hun traject invullen op basis van een breed palet aan keuzevakken. De opleiding slaagt erin een algemene vorming op hoog wetenschappelijk niveau te bieden, waarin de synergie tussen onderwijs en onderzoek centraal staat. Het panel is van mening dat de studenten een solide methodologische training krijgen in hun opleidingsprogramma. Wel vindt het panel dat de verantwoording voor de keuze van een bepaalde onderzoeksmethode doorgaans uitdrukkelijker aan bod mag komen in de masterthesis, al dient gezegd dat er thesissen zijn waar die reflectie duidelijk aanwezig is. Van de examencommissie (ExC) vernam het panel dat ze op basis van een recente steekproef dezelfde vaststelling hebben gedaan. Daarom is een workshop gepland over de begeleiding en de beoordeling van de theses waar dit thema op de agenda staat, wat het panel verwelkomt. Ook ten aanzien van de inhoud van het curriculum is het panel positief. De curriculummatrix toont dat het geheel van vakken de eindtermen voldoende afdekt, wat het studentenhoofdstuk bevestigt. De vakinhoud past volgens het panel bij het profiel van de opleiding. Het panel bestudeerde tijdens het locatiebezoek een selectie van vakken en stelde vast dat de gebruikte literatuur relevant en voldoende actueel is.

Het panel ging in gesprek over de status van brontalen en wetenschappelijke forumtalen in de opleiding. Docenten stelden dat studenten in sommige gevallen de toestemming krijgen om de studie van brontalen of een wetenschappelijke forumtaal op te nemen in het curriculum in de keuzeruimte, maar dit is niet evident binnen de beperkte ruimte die een eenjarige master biedt. Daarom worden studenten soms aangemoedigd om een brontaal op te nemen bovenop de 60 EC van de masteropleiding. In dit geval komen de extra verworven studiepunten op het diplomasupplement. Geïnteresseerde studenten kunnen er ook voor opteren om extra-curriculair talen te leren. Studenten gaven aan tevreden te zijn met de huidige regeling en stelden dat wie geïnteresseerd is, actief wordt aangemoedigd de aanwezige opties te verkennen. Docenten stipten aan dat de kennis van wetenschappelijke forumtalen zoals Duits en Frans achteruitgaat. Het panel betreurt in het verlengde hiervan dat de gehanteerde literatuur in de opleiding bijna volledig Engelstalig is, wat zeker in de religiestudies een vernauwing van het blikveld meebrengt. Het panel komt tot de conclusie dat de opleiding moet nadenken over manieren om de studie van brontalen en wetenschappelijke forumtalen andere dan het Engels meer te stimuleren en beter te faciliteren. Ook dient over de mogelijkheden daartoe beter gecommuniceerd te worden naar studenten die hiernaar op zoek zijn en in de gesprekken hun interesse daarvoor hebben betoond. Bovendien hebben docenten aangegeven dat een bredere talenkennis bij studenten hun niet alleen een betere toegang tot de vakliteratuur zou bieden maar ook later hun kansen op de arbeidsmarkt zou verruimen.

In het nieuwe programma, dat van start gaat in 2020-2021, blijven twee van de drie verplichte kernvakken behouden en met name *Tools and Theories in the Study of Religion: Historical, Cognitive, and Social-Scientific Approaches* (10 EC) en *Religion on the Move: From Local Origins to Global Networks* (10 EC). Deze twee cursussen bieden studenten in het eerste semester een degelijke religiewetenschappelijke vorming. Laatstgenoemde cursus zal inleiden tot de drie afstudeerrichtingen waaruit studenten moeten kiezen (zie Standaard 1). Vervolgens volgt elke student een verplichte cursus binnen de gekozen focus (de zogenaamde 'A-cursus', 10 EC). Deze A-cursussen worden

aangeboden door stafleden van LUCSoR. Tenslotte kiest elke student uit een goedgekeurde lijst (de zogenaamde 'B-cursussen') één bijkomend vak (10 EC in het totaal). Deze B-cursussen worden elders in de faculteit aangeboden. De klemtoon ligt hierbij op vakken uit Regiostudies en uit de Master International Relations. Studenten kunnen ook opteren om één van de B-cursussen te vervangen door een professionele stage of een onderzoeksstage bij een docent. Een schematisch overzicht van het nieuwe curriculum is opgenomen in bijlage 3.

In de afgelopen jaren nam de opleiding verschillende initiatieven om studenten op de arbeidsmarkt voor te bereiden. Sinds 2019-2020 is de arbeidsmarkt een van de centrale thema's in het vak *Thesis Seminar and Job Market Orientation*. Vier sessies zijn gewijd aan een overzicht van jobperspectieven voor alumni religiewetenschappen en aan het reflecteren op de eigen vaardigheden en ambities. Studenten moeten bovendien drie arbeidsmarktworkshops organiseren. Daarnaast wordt van hen verwacht dat ze aan een academische of professionele workshop deelnemen en hierover rapporteren. Het panel verwelkomt dat de opleiding expliciete aandacht schenkt aan arbeidsmarktorientatie, maar is tegelijk van mening dat er nog ruimte voor verbetering is. Zo maken studenten nauwelijks gebruik van de stageoptie. Studenten die wel voor een stage kiezen, lopen vaak studievertraging op, wat de optie niet voor iedereen aantrekkelijk maakt. Studenten stelden dat een betere communicatie bij de start van het academiejaar over de mogelijkheden om een stage te integreren in het curriculum wenselijk is. Het opleidingsmanagement gaf toe dat er nog stappen gezet kunnen worden om stages beter te faciliteren. Een stagecoördinator die de specificiteit van de opleiding en het werkveld kent zou hiertoe een belangrijke hefboom zijn. Het panel vraagt deze overwegingen mee te nemen bij de concrete invulling van de stage in het nieuwe curriculum.

Leeromgeving

De onderwijskundige principes waarop het programma gebaseerd is, zijn afgestemd op de onderwijsvisie van de UL (Learning@LeidenUniversity) en op de ambities van de Faculteit Geesteswetenschappen. Alle cursussen op masterniveau zijn kleinschalige intensieve werkcolleges, waar maximum 20-25 studenten aan deelnemen. De kleine studentengroep maakt het mogelijk om interactief en activerend onderwijs aan te bieden: er is intensief contact tussen docenten en studenten en tussen studenten onderling. De studenten stelden tijdens het locatiebezoek erg tevreden te zijn over de mate van interactie en over de variëteit in de gehanteerde werkvormen. Studenten moeten regelmatig presentaties geven en er wordt ingezet op groepsdiscussies. Daarnaast is er ruimte in het curriculum voor individuele supervisie.

Op basis van de bestudeerde vakken en van het curriculum in zijn geheel komt het panel tot de conclusie dat het aantal contacturen adequaat is en dat de gehanteerde werkvormen passend zijn. In het eerste semester worden 10 contacturen voorzien; in het tweede semester zijn er 5 tot 7 contacturen, waarbij geen rekening wordt gehouden met de individuele contacturen in het kader van de voorbereiding van de thesis. Uit de tussentijdse evaluatie in 2016 kwam de aanbeveling om alternatieve vormen van contacturen te voorzien. Dit heeft geleid tot een extra uur per week aan kernvakken. Daarnaast zijn arbeidsmarktworkshops toegevoegd aan het thesisseminar en is aanwezigheid op de jaarlijkse LUCSoR conferentie verplicht gemaakt.

De samenstelling van de studentengroep in de vakken van de masteropleiding is divers. Vooreerst staat de masteropleiding ook open voor studenten die geen bacheloropleiding Religiewetenschappen hebben gevolgd (zie 'Instroom en toelating') en bijgevolg met een andere achtergrond instromen. Verder kiezen studenten uit andere masteropleidingen voor keuzevakken uit de masteropleiding Religiewetenschappen. Ten slotte is er ook een instroom van internationale studenten (zie 'Internationalisering en diversiteit'). Docenten en studenten legden uit dat de diverse invalshoeken van studenten leiden tot interessante interacties. De studenten toonden zich erg tevreden over de mate waarin de docenten gebruik maken van het potentieel tot uitwisseling. Ze voegden toe dat docenten, door te differentiëren tussen studenten, op adequate wijze omgaan met de uiteenlopende voorkennis van studenten.

Het panel stelde vast dat de opleidings specifieke faciliteiten op orde zijn. Het ontving geen klachten over de elektronische leeromgeving.

Instream en toelating

Het aantal studenten dat jaarlijks in de masteropleiding instroomt, is beperkt tot gemiddeld tien, waarvan ongeveer de helft uit de eigen bacheloropleiding komt. De andere helft stroomt via de minor in vanuit andere opleidingen uit de geestes- en sociale wetenschappen. Ongeveer één student per jaar begint aan de masteropleiding nadat hij/zij een premaster heeft voltooid. Het panel is van mening dat het toelatingsbeleid van de opleiding voldoende is uitgewerkt. Studenten met een bachelordiploma Religiewetenschappen, Theologie of Islamstudies worden meteen toegelaten tot de masteropleiding. Studenten die niet aan de toelatingseisen voldoen, dienen een op maat samengestelde premaster te volgen van maximaal 60 EC.

De opleiding is er zich van bewust dat meer studenten moeten worden aangetrokken om Religiewetenschappen aan de UL levensvatbaar te houden. Zij verkent daartoe verschillende routes. Om de positie van het programma te versterken, wil het opleidingsmanagement inzetten op doelgerichte marketing, zowel nationaal als internationaal. Vervolgens wil de opleiding sterkere samenwerkingsverbanden aangaan met andere programma's van de UL. Doel is om structureel keuzevakken te kunnen aanbieden in programma's met grote studentenpopulaties, zoals de master International Relations. In het allocatiemodel van de UL worden immers inkomsten gegenereerd via behaalde EC's, die ook met minor- en keuzevakstudenten 'verdiend' kunnen worden. De ervaring leert dat van docenten van de opleiding Religiewetenschappen een grote wervende kracht uitgaat. De strategie van de masteropleiding is om in de keuzevakken studenten warm te maken voor een van de minoren Religiewetenschappen, en mogelijk in een latere fase voor de masteropleiding. Het opleidingsmanagement stelde dat deze strategie gezien de samensmelting met LIAS verder aan kracht zal winnen. Ten slotte is LUCSoR een van de initiatiefnemers van een nationaal expertisecentrum rond religieonderwijs; bovendien is het een van de initiatiefnemers van een tweejarige master voor religieonderwijs, die in 2020 van start gaat. Het panel waardeert dat de opleiding een duidelijke strategie heeft met het oog op het verbeteren van de studenteninstroom. Die aanpak vindt draagvlak bij de docenten. Wel merkt het panel op dat het effect van deze maatregelen nog dient te worden afgewacht. Hoewel het panel er begrip voor heeft dat maatregelen noodzakelijk zijn om de levensvatbaarheid van de opleiding te versterken, vraagt het ook oog te hebben voor de implicaties van bepaalde keuzes voor de inhoud en het profiel van de opleiding, die niet mag inleveren op haar unieke karakter, dat steunt op wetenschappelijke onderzoek dat hoog aanzien geniet onder internationale vakgenoten.

Studeerbaarheid en studiebegeleiding

De meerderheid van de studenten vindt het programma studeerbaar binnen de voorziene tijd. Studenten stelden tijdens het locatiebezoek dat uitloop van de nominale studieduur vaak te maken heeft met persoonlijke omstandigheden, zoals een deeltijds baan naast de studies of persoonlijke problemen. Heel wat studenten kiezen er ook expliciet voor om extra vakken op te nemen of een stage bovenop het curriculum te volgen, waardoor ze afstuderen met 90 EC in plaats van 60 EC. Deze mogelijkheid vinden studenten erg waardevol, ook al leidt die tot een langere studieduur. Het aantal studenten met speciale noden, persoonlijke problemen of problematische thuissituaties is bovendien in de voorbije jaren gestegen. De Universiteit Leiden engageert zich om de positie van studenten met een handicap te verbeteren.

De studiecoördinator staat in voor studieadvies en begeleiding tijdens de opleiding. Het is zijn/haar taak om de studenten door hun academische carrière heen te monitoren en te begeleiden door middel van individuele meetings. Door de kleine omvang van het programma kent de coördinator alle studenten persoonlijk. Het studentenhoofdstuk geeft aan dat studenten erg tevreden zijn over de kwaliteit en de toegankelijkheid van de studiebegeleiding. Studenten drukten tijdens het locatiebezoek hun waardering uit voor de warme, zorgende sfeer en stelden dat ook de studievereniging hierin een niet te onderschatten rol speelt. Studenten meldden dat het contact met

docenten erg laagdrempelig is en dat men bij hen terecht kan in geval van problemen. Ze gaven aan dat er voldoende mogelijkheden zijn om zaken aan te kaarten die vertrouwelijk zijn.

Internationalisering en diversiteit

Internationalisering is een van de kernpunten van de onderwijsvisie van de UL. Tijdens het gesprek met het opleidingsmanagement is bevestigd dat voor de opleiding Religiewetenschappen internationalisering evenzeer belangrijk is. Het zelfevaluatierapport geeft aan dat deze internationalisering in de opleiding kenbaar is in de globale, integratieve en pluralistische kijk op religies. Het panel merkt op dat deze benadering van religies al altijd in opleidingen Religiewetenschappen zat vervat, ook in een tijd toen internationalisering geen expliciet beleidsthema was aan Nederlandse universiteiten. De studentenpopulatie van de master is divers: van de studentengroep die instroomde in 2017-2018 had 30% de bacheloropleiding buiten Nederland voltooid. Wel gaf het opleidingsmanagement tijdens het locatiebezoek toe dat de instroom van internationale studenten varieert van jaar tot jaar. Het panel waardeert in elk geval dat de onderwijsstaf divers en internationaal is, wat volgens het panel bevorderlijk is om een leeromgeving te creëren die diversiteit omarmt. Wel stelde het panel vast dat de gehanteerde literatuur eentalig Engels is, wat zeker in religiestudies een vernauwing van het blikveld betekent (zie ook hierboven, 'leeromgeving'). Het panel wijst erop dat internationalisering meer is dan vakken in het Engels aanbieden, of studenten voor hun thesiswerk vakliteratuur in het Engels laten lezen. Het focussen op het gebruik van één dominante internationale communicatie- en forumtaal kan culturele en intellectuele versmalling meebrengen. Het panel beveelt de opleiding daarom aan goed na te denken over haar taalbeleid en over hoe internationalisering in de breedte en in de diepte te verwezenlijken bij studenten, zoals hierboven al uitdrukkelijk is aangegeven.

Docenten

Het panel stelde vast dat gepaste aandacht gegeven wordt aan de professionalisering van de docentenstaf. Van de tien docenten die volgens de universitaire regelgeving over een Basiskwalificatie Onderwijs (BKO) dienen te beschikken, hebben negen dit certificaat inmiddels behaald. De meerderheid van de docenten in de masteropleiding zijn geaffilieerd met LUCSoR. Een sterk punt is dat de opleiding Religiestudies in Leiden tot voor kort beschikte over een breed compleet palet aan leerstoelen in zowel jodendom; cultuur en geschiedenis van het christendom; islam en het Westen; verlichting en religie; vergelijkende religie en religies uit de oudheid; en cultuurgeschiedenis van het vroegmodern christendom. Volgend op de reorganisatie van 2014 zijn verschillende nieuwe en jonge docenten aangetrokken. Het panel is zeer positief over de kwaliteit en de expertise van de staf en was onder de indruk van de dynamiek die het tijdens het locatiebezoek kon observeren. Studenten bevestigen dat in het studentenhoofdstuk en ook tijdens het locatiebezoek. Zij prijzen de docenten voor het kwaliteitsvolle, kleinschalige onderwijs en de persoonlijke aandacht die ze bieden.

Het panel is uitgebreid in gesprek gegaan over de vraag welke impact de fusie van LUCSoR in LIAS zal hebben op de samenstelling van het docentenkorps. Het zelfevaluatierapport geeft aan dat de opleidingscommissie haar bezorgdheid heeft geuit over de mogelijke effecten van emeritaten van hoogleraren en docenten op het onderwijsprogramma. Deze zorg geldt met name bijzonder voor de domeinen van het christendom en het jodendom, met het opheffen van de leerstoelen die vervangen worden door posities op het niveau van UD. Het management van LIAS bevestigde tijdens het locatiebezoek haar engagement ten aanzien van de opleiding Religiestudies. Men stelde uitdrukkelijk dat de posities behouden zullen blijven, zodat geen hiaten ontstaan met het oog op de invulling van de masteropleiding. Tegelijk heeft de integratie in LIAS als gevolg dat meer geïnvesteerd zal worden in gecombineerde posities, zoals bijv. Religie en internationale betrekkingen, Jodendom en diasporastudies en Religie in Azië. Deze gecombineerde posities maken het mogelijk de strategie te implementeren waarbij experts uit LUCSoR ook ingezet worden in andere programma's om zo een bredere basis met meer inkomstenstromen te kunnen verwerven. Het panel stelde tijdens het locatiebezoek vast dat deze strategie gedragen wordt door het management van de opleiding Religiewetenschappen, ook al betreuren ze het verdwijnen van de leerstoelen op de gebieden van jodendom en christendom. Docenten van LUCSoR gaven aan dat blijvende aandacht nodig is voor

het behoud van sterke onderzoeksexpertise op de genoemde gebieden zodat sterke leerlijnen in het opleidingsprogramma eveneens gegarandeerd blijven. Het panel beveelt het management van de opleiding aan de implementatie van gecombineerde posities zorgvuldig op te volgen.

Het panel stelde vast dat er momenteel geen universitaire hoofddocenten in het docentenkorps aanwezig zijn. Bovendien gaan verschillende hoogleraren in de nabije toekomst op emeritaat. Het panel vindt dit een belangrijk aandachtspunt. De slaagkans van de strategie om de levensvatbaarheid van religiestudies aan de UL te verbeteren berust in grote mate op de aanwezigheid van een wetenschappelijke kritische massa in LUCSoR, die cruciaal is om studenten aan te trekken. Deze vaststelling is bevestigd tijdens de gesprekken met docenten en ook met studenten, die benadrukten voor de UL te hebben gekozen omwille van de aanwezigheid van specifieke hoogleraren.

Een bijkomende zorg is de werkdruk. Docenten legden tijdens het locatiebezoek uit dat in een kleine opleiding minder mensen de administratieve taken moeten dragen. Meerdere docenten geven bovendien onderwijs in verschillende opleidingen, waar zij ook moeten deelnemen aan overleg, wat de vergaderlast verhoogt. Het panel vernam van studenten dat de docenten niettemin zeer bereikbaar zijn. Het besluit dat de hoge werkdruk momenteel geen negatieve impact heeft op de kwaliteit van het onderwijs en de beschikbaarheid van docenten voor studenten. Het vraagt echter aan het opleidingsmanagement en aan het faculteitsbestuur om de werkdruk van de staf nauwlettend te monitoren.

Overwegingen

Het panel oordeelt dat het curriculum, de leeromgeving en de docenten het mogelijk maken voor studenten om de beoogde leerresultaten succesvol te realiseren. Het is tevreden over de opbouw van het studieprogramma en vindt de inhoudelijke kwaliteit van de opleiding overtuigend. De vakken en vakinhouden passen bij het profiel en stellen de studenten in staat de eindtermen te bereiken. De verplichte vakken vormen een goede basis voor de rest van de studie, waarin studenten flexibel hun traject kunnen invullen op basis van een breed palet aan keuzevakken. Volgens het panel slaagt de opleiding erin een algemene vorming op hoog wetenschappelijk niveau te bieden, waarin de synergie tussen onderwijs en onderzoek centraal staat. Het panel heeft vastgesteld dat de studenten methodologisch goed worden voorbereid op het maken van het eindwerkstuk, al dient de reflectie op de keuze voor een welbepaalde onderzoeksmethode nog beter aan bod te komen in de masterthesis. Ook de studie van brontalen en meerdere wetenschappelijke forumtalen dient beter gefaciliteerd te worden. Het panel verwelkomt de aandacht voor aansluiting op de arbeidsmarkt, dat de opleiding nog meer inspanningen kan leveren om studenten die een stage willen doen beter te ondersteunen. Een stagecoördinator die de specificiteit van de opleiding en het werkveld kent zou hiertoe een belangrijke hefboom zijn. Het panel vraagt deze overwegingen mee te nemen bij de concrete invulling van de stage in het nieuwe curriculum.

Het panel is tevreden over de vormgeving van de leeromgeving, alsook over de opleidings specifieke faciliteiten. Het besluit dat het onderwijs voldoende activerend is en dat de gehanteerde werkvormen passen bij het profiel van deze opleiding. Het panel is positief over de mate waarin en de manier waarop docenten gebruik maken van het potentieel tot uitwisseling in de diverse studentengroepen en ook over hoe ze differentiëren om op adequate wijze om te gaan met de uiteenlopende voorkennis van studenten. Het panel komt tot de conclusie dat de opleiding studeerbaar en dat de studiebegeleiding kwaliteitsvol zijn. Een belangrijke uitdaging voor de komende periode blijft het verhogen van de instroom van Nederlandse en vooral internationale studenten. Het panel constateerde dat de opleiding op dit vlak een duidelijke strategie heeft, die draagvlak heeft bij de docenten en eveneens door de faculteit ondersteund wordt. Het panel merkt echter op dat het effect van die maatregelen moet worden afgewacht. Hoewel het panel er begrip voor heeft dat maatregelen noodzakelijk zijn voor de levensvatbaarheid van de opleiding, vraagt het ook oog te hebben voor de gevolgen van bepaalde keuzes voor de inhoud en het profiel van de opleiding. Deze mag volgens het panel niet inleveren op haar sterkte, die steunt op wetenschappelijk onderzoek dat hoog aanzien geniet onder internationale vakgenoten en een bron van aantrekking is voor studenten.

Over de kwaliteit en de toewijding van het docententeam is het panel uitgesproken positief. Docenten zijn experts op hun vakgebied en genieten internationale erkenning. Ze beschikken bovendien over de vereiste didactische expertise. Het panel waardeert sterk dat LIAS en de Faculteit Geesteswetenschappen zich engageren om de posities die noodzakelijk zijn voor de invulling van het masterprogramma te continueren, zij het in de vorm van gecombineerde posities met LIAS en op het niveau van UD. Het vindt de afwezigheid van universitaire hoofddocenten in het docentenkorps een belangrijk aandachtspunt, te meer aangezien in de nabije toekomst verschillende hoogleraren op emeritaat zullen gaan. De aanwezigheid van een wetenschappelijke kritische massa in LUCSoR is immers cruciaal in de strategie om gemotiveerde studenten aan te trekken en om de inhoudelijke kwaliteit van de opleiding te blijven verzekeren. Het panel beveelt het opleidingsmanagement aan deze ontwikkelingen met betrekking tot bestaande zorgvuldig op te volgen. Tot slot stelde het panel vast dat de door de stafleden ervaren werkdruk hoog is. Het opleidingsmanagement en het faculteitsbestuur zullen goed moeten monitoren of de onderwijskwaliteit in de komende periode hieronder niet te lijden heeft.

Conclusie

Masteropleiding Theology and Religious Studies: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoet'.

Standaard 3: Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Bevindingen

Systeem van toetsing

Voor de invulling van haar toetsing baseert de opleiding Religiewetenschappen zich op het toetsbeleid van de Faculteit Geesteswetenschappen, dat geënt is op een aantal principes. Docenten staan centraal in het borgen van de kwaliteit van de toetsing, aangezien zij de vereisten van hun discipline het beste kennen. De opleidingen toetsen middels de docenten de kennis en het inzicht van studenten, de toepassing van kennis en inzicht, de oordeelsvorming en de ontwikkeling van communicatie- en leervaardigheden. Voor meerjarige curricula geldt dat de toetsing de groeiende zelfstandigheid van studenten moet ondersteunen en gericht is op steeds hogere cognitieve niveaus en complexere contexten. De toetsing dient de studenten ertoe aan te zetten optimaal te presteren en steeds beter te worden. De gehanteerde toetsmethodes zijn afgestemd op de discipline en het beoogde academische niveau. Voor de eindwerken geldt dat de beoordeling dient te gebeuren door twee onafhankelijke assessoren. Tenslotte is studeren en examineren ingebed in een cultuur waarin academische en wetenschappelijke integriteit primeren. Het panel is van mening dat al deze uitgangspunten adequaat zijn.

Het panel peilde tijdens het locatiebezoek op welke manier de opleiding zorgt voor valide, betrouwbare en transparante toetsing. Het stelde vast dat het toetsplan voor elk van de vakken de eindtermen met de leerdoelen en de toetsing verbindt. Het panel komt tot de conclusie dat alle eindtermen zorgvuldig worden getoetst. Met het oog op de transparantie van de toetsing worden de studenten via verschillende kanalen geïnformeerd over de leerdoelen, zoals de e-Studiegids, Blackboard en in colleges. Studenten stelden tijdens het locatiebezoek tevreden te zijn over de informatie die ze ontvangen. In lijn met het onderwijsconcept van de masteropleiding, waarin hoofdzakelijk werkcolleges worden ingezet, bestaat de toetsing vooral uit presentaties en papers. Daarnaast wordt ook actieve participatie in de werkcolleges in rekening genomen voor het eindcijfer. Voor de cursus *Thesis Seminar and Job Market Orientation* is bovendien een portfolio vereist. De kwaliteit en het niveau van de tijdens de visitatie bestudeerde voorbeeldtoetsen vindt het panel passend. Ook stelde het vast dat studenten positief zijn over de toetsen, die zij doorgaans goed vinden aansluiten op de studiestof.

Bij het ontwerpen van de toetsen dient volgens het facultaire beleid het vier-ogenprincipe te worden toegepast: opdrachten en vragen worden voorgelegd aan een collega, die de validiteit en de

coherentie van de toets evalueert. Hoewel het zelfevaluatierapport aanstipt dat deze maatregel in de opleiding Religiewetenschappen nog niet volledig is geïmplementeerd, stelden de docenten dat er intens overlegd wordt op informele basis. Het panel vraagt werk te maken van een structurele invoering van het vier-ogenprincipe.

Voor presentaties is een standaard beoordelingsformulier in voege, dat de evaluatiecriteria expliciteert. Op basis van dit formulier krijgen studenten feedback. Het panel stelde vast dat de evaluatiecriteria voor schrijfofdrachten niet altijd helder beschreven staan in de studiehandleidingen. Bovendien bleken de beoordelingscriteria van schrijfofdrachten niet consistent en vergelijkbaar tussen de verschillende vakken. Docenten legden uit dat ook voor papers een formulier in omloop is, dat echter nog niet door iedereen wordt gebruikt. De opleiding maakt er werk van om ook voor schrijfofdrachten een standaardformulier te ontwerpen, wat het panel verwelkomt omdat het de betrouwbaarheid en de transparantie van de toetsing voor studenten zal verhogen. Studenten krijgen in principe steeds feedback op de kladversie van hun papers én op de finale versie. In de praktijk passen nog niet alle docenten deze werkwijze structureel toe. Studenten legden aan het panel uit dat ze dit een verbeterpunt vinden. Volgens het panel kan de opleiding dit punt efficiënt aanpakken door met een standaardformulier te werken.

Beoordeling van eindwerken

Sinds 2017 geldt een faculteitsbreed beoordelingssysteem voor eindwerken. Er wordt gebruik gemaakt van een standaardbeoordelingsformulier, dat de criteria expliciteert op basis waarvan de thesis beoordeeld wordt en ruimte laat voor een samenvattende conclusie. De twee beoordelaars van het eindwerk – de begeleidende docent en een onafhankelijke lezer – vullen het digitale beoordelingsformulier onafhankelijk van elkaar in. De twee formulieren worden gecombineerd tot een derde gedeeld formulier. Het eindcijfer wordt vastgesteld door de eerste beoordelaar op basis van een gesprek met de tweede beoordelaar. Indien beide beoordelaars niet tot overeenstemming kunnen komen, stelt de ExC een derde beoordelaar aan. Het gedeelde formulier wordt in digitale vorm aan de student bezorgd. Het panel is van mening dat deze procedure op papier duidelijk is uitgewerkt. Het beveelt de opleiding aan de toepassing ervan zorgvuldig te monitoren.

Op basis van de steekproef van eindwerken die het panel consulteerde, komt het tot de conclusie dat de manier waarop de beoordelingsformulieren worden ingevuld in de voorbije periode in toenemende mate op orde is gekomen. Wel is het van mening dat op het eindformulier de oorspronkelijke beoordeling van de eerste en tweede beoordelaar transparanter kan zijn. Docenten gaven aan het beoordelingsformulier nog een verdere ontwikkelronde te willen laten doorlopen om de beoordelingscriteria nog duidelijker te formuleren. Het panel beveelt aan in deze ontwikkelronde te overwegen om meer aandacht te besteden aan de verantwoording van de gebruikte methodologie in de masterthesis. De reflectie over methodologische keuzes blijkt in sommige gevallen eerder aan de magere kant te zijn. In dat verband is het panel ook de mening toegedaan dat de opleiding er goed aan doet ernstig te overwegen om een mondelinge presentatie en verdediging van de masterthesis in te voeren als vast onderdeel van de beoordelingsprocedure. Tijdens die verdediging kunnen studenten onder andere aantonen dat ze de methodologie van hun onderzoek voldoende beheersen.

Het panel stelde tenslotte vast dat er niet altijd een sterke relatie is tussen de oordelen die beoordelaars geven op aparte onderdelen van het beoordelingsformulier en het uiteindelijke oordeel. In het verifiëren van beoordelingsformulieren constateerde het panel geregeld dat het eindcijfer hoger was dan verwacht kon worden op basis van de beoordeling op elk van de criteria. Het risico op een te hoge becijfering als standaard lijkt bijgevolg niet denkbeeldig. Anderzijds is het geruststellend te weten dat de ExC in de recente ronde van borging van de eindwerken ook tot deze vaststelling is gekomen en concrete plannen heeft om dit mogelijke probleem aan te pakken. In januari 2020 organiseert de ExC een training voor docenten, met als doel tot betere overeenstemming te komen tussen docenten in hoe het beoordelingsformulier gehanteerd en ingevuld wordt. Het panel geeft als suggestie mee om intercollegiale intervisie structureel in te zetten bij het beoordelen van de eindwerken, met het oog op consistentie. Deze oefening is des te

belangrijker in een kleine opleiding, waar de korte afstand tot de studenten het risico op hoge becijfering kan doen toenemen.

Examencommissie

Het panel waardeert dat de opleiding binnen de faculteit beschikt over een eigen examencommissie, die gemeenschappelijk is voor de bachelor- en masteropleidingen Religiewetenschappen. Ze bestaat uit drie docenten (inclusief de voorzitter) en een extern, toetsdeskundig lid; ze wordt ondersteund door een officiële secretaris. De leden van de ExC gaven tijdens het locatiebezoek aan dat signalen van de ExC naar de opleidingen en het opleidingsmanagement serieus worden genomen. Ze gaven aan dat een ExC op het niveau van het programma als voordeel heeft dat de leden geïnformeerde beslissingen kunnen nemen. Bovendien weten ze wie ze in de opleiding moeten aanspreken om zorg- of knelpunten weg te werken.

Het panel waardeert dat de ExC in de afgelopen periode ernstig werk heeft gemaakt van de borging van de toetskwaliteit. Er is een zesjarige cyclus geïntroduceerd waarin de ExC de toetsing van vakken en de beoordeling van de theses monitort. Elk semester onderzoekt de ExC een aantal vakken en theses volgens een schema dat verzekert dat alle vakken en alle beoordelaars periodiek aan bod komen. Voor de borging van de schriftelijke tentamens bekijkt de ExC de toetsvragen en de cijferlijsten. Voor papers verifieert zij de beoordelingscriteria. Dat gebeurt op basis van beoordelingsformulieren of aan de hand van de beoordelingscriteria zoals ze op Blackboard vermeld staan. Alle papers uit de steekproef worden opnieuw beoordeeld en becijferd. Met het oog op de validiteit van de toetsing bekijkt de ExC of de leerdoelen terug te vinden zijn in de vragen en in de beoordelingscriteria. De ExC bespreekt ook het toetsplan en verzekert dat alle eindtermen van de opleiding op een gepaste manier worden beoordeeld. De ExC stelt in het zelfevaluatie rapport dat ze op basis van deze acties tot de conclusie komt dat de toetsing van de opleiding valide, betrouwbaar en transparant is.

Op grond van het bestudeerde jaarverslag en het gesprek met de ExC heeft het panel een positief beeld gekregen van het functioneren van de ExC en van de resultaten van haar acties. Ze geeft op zorgvuldige wijze invulling aan haar wettelijke taken en speelt een belangrijke rol in het in het stimuleren van de kwaliteitscultuur rond toetsing en in het borgen van de kwaliteit van de opleiding.

Overwegingen

Het panel komt tot de conclusie dat het facultaire toetsbeleid en het toetsplan van de opleiding uitgangspunten goed op orde zijn. Ze bieden garanties voor een valide, betrouwbare, transparante en uitvoerbare toetsing. De kwaliteitseisen van het toetsbeleid zijn zichtbaar in de concreet gehanteerde toetsing. Het panel stelde vast dat alle beoogde eindtermen zorgvuldig getoetst worden. De opleiding gebruikt gevarieerde werk- en evaluatievormen, die in lijn zijn met de leerdoelen en het didactisch concept van de opleiding. Om de betrouwbaarheid en de validiteit van de toetsing verder te consolideren beveelt het panel de opleiding aan de toepassing van het toetsbeleid nauwgezet te blijven monitoren. Onder meer vraagt de toepassing van het vier-ogenprincipe bijzondere aandacht, zodat dit principe in de praktijk transparant en consequent wordt uitgevoerd. Ook kan een extra verbeteringslag gemaakt worden met de duidelijker explicitering en de consequente toepassing van evaluatiecriteria voor schrijfp opdrachten.

De beoordelingssystematiek van de eindwerken vindt het panel op orde. De procedures voor de beoordeling zijn duidelijk en het panel waardeert dat een nieuw beoordelingsformulier is ingevoerd, met heldere beoordelingscriteria en duidelijke aanwijzingen aangaande schriftelijke feedback. Het panel was globaal genomen onder de indruk van de uitgebreide terugkoppeling die in de formulieren wordt gegeven. Het ondersteunt de opleiding in haar streven om de criteria in het beoordelingsformulier verder te preciseren. Voor deze actie vraagt het panel ook aandacht te besteden aan de reflectie en verantwoording van de gebruikte methodologie in de thesis. Verder is het panel van mening dat op het eindformulier de oorspronkelijke beoordeling van de eerste en de tweede beoordelaar transparanter moet zijn, wat in de geverifieerde formulieren niet altijd het geval bleek te zijn. Het panel stelde tenslotte vast dat er af en toe een zwakke relatie is tussen de oordelen

die beoordelaars geven op aparte onderdelen van het beoordelingsformulier en het eindoordeel. Het vraagt de ExC alert te blijven voor hoge becijferingen en beveelt aan hierover het gesprek met en tussen de docenten op gang te brengen.

Hoewel er in de implementatie van de toetsprocedures nog enkele stappen te zetten zijn, heeft het panel vertrouwen in de goede voortgang van de opleiding op dit vlak. Het zelfbewuste, reflectieve en constructieve optreden van de EC, die met behulp van gerichte steekproeven van toetsen en eindwerken goed grip heeft op de toetskwaliteit binnen de opleiding, sterkt het panel in dit vertrouwen.

Conclusie

Masteropleiding Theology and Religious Studies: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoet'.

Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten

De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Bevindingen

Het panel bestudeerde voorafgaand aan het visitatiebezoek een selectie van vijftien theses. Over het geheel genomen kan het panel zich vinden in de toegekende eindcijfers. De eindwerkstukken handelen conform het profiel van de opleiding over zeer uiteenlopende, veelal actuele onderwerpen. Studenten tonen volgens het panel aan dat ze over onderzoeksvaardigheden op masterniveau beschikken en in staat zijn tot zelfstandig studiewerk over een goed afgebakend onderwerp. De begeleiding verloopt adequaat, zonder dat de vrijheid van de student wordt beknot. Wel merkt het panel op dat de methodische keuzes in de scripties doorgaans iets uitgebreider geëxpliciteerd mogen worden. Wat het panel betreft zouden begeleiders sterker op dit punt mogen sturen. Dat neemt echter niet weg dat het panel het niveau van alle geverifieerde mastertheses als minstens voldoende beschouwt.

Volgens een studie van de *Humanities Career Service* in 2016 vindt 93% van de afgestudeerde masterstudenten werk binnen de twee maanden na de voltooiing van hun studie; 73% werkt meteen op academisch niveau. Afgestudeerden komen in een breed scala aan domeinen terecht, zoals onderwijs (25%), onderzoek (25%), overheid (8%), non profit sector (8%) en consultancy (8%). Alumni geven aan dat ze niet alleen gespecialiseerde kennis inzake religie hebben verworven, maar ook brede overdraagbare vaardigheden (*transferable skills*). De alumni met wie het panel kon spreken gaven aan dat de masteropleiding hen niet alleen academisch had gevormd, maar hen ook bewuster had gemaakt van de rol van religie in de maatschappij, wat voor het panel een verdere illustratie was van het feit dat de leerdoelen worden bereikt.

Het panel is in gesprek gegaan met opleiding en alumni over de mate waarin alumni betrokken worden bij de opleiding. Het vernam dat op faculteitsniveau een alumninetwerk bestaat en een *Alumni Officer* is aangesteld. Sterk vindt het panel dat een systeem in voege is dat geïnteresseerde studenten koppelt aan een alumnus/a voor een gesprek. De alumni met wie het panel kon spreken toonden grote bereidheid meer bij de opleiding betrokken te worden met het oog op netwerkactiviteiten, in het kader van stages, of als klankbord voor de opleiding, bijv. in het voorbereiden van curriculumhervormingen. Het panel besluit dat er nog een verbetermarge is in de mate waarin de opleiding de alumni actief betreft in haar onderwijsgebeuren.

Overwegingen

Het panel stelt op grond van een steekproef van vijftien mastertheses vast dat studenten in de mastertheses laten zien dat zij de eindtermen van de opleiding ruim voldoende realiseren. De eindwerkstukken handelen conform het profiel van de opleiding over zeer uiteenlopende, veelal actuele onderwerpen, die aansluiten bij de onderzoeksexpertise van docenten. Studenten tonen aan dat ze over onderzoeksvaardigheden beschikken en in staat zijn tot zelfstandig studiewerk over een

goed afgebakend onderwerp. De alumni met wie het panel kon spreken bevestigen dit beeld. Wat betreft het panel mag er sterker gestuurd worden op methodologische reflectie en verantwoording in de eindwerken. Het panel is ten slotte van mening dat de opleiding de alumni nog beter kan betrekken bij netwerkactiviteiten en bij reflectie over de studiecurricula, bijv. in het kader van de voorbereiding van een programmahervorming. Ook de activiteiten die huidige studenten oriënteren op de arbeidsmarkt mogen verder geïntensiveerd worden.

Conclusie

Masteropleiding Theology and Religious Studies: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoet'.

ALGEMEEN EINDOORDEEL

Het panel oordeelt dat de opleiding voldoet aan de vier standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO. Daarmee is het eindoordeel over de bacheloropleiding Religiewetenschappen positief.

Conclusie

Het panel beoordeelt de *bacheloropleiding Religiewetenschappen* als 'positief'.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER

Binnen DGO bestaat overeenstemming over de volgende algemene eindtermen voor alle masters binnen het labeldomein van theologie en religiewetenschappen. De afgestudeerde is in staat:

Kennis en inzicht

- te laten zien dat hij/zij beschikt over diepgaande kennis van en inzicht in wetenschappelijke debatten, theoretische perspectieven en methoden in een deelgebied van het domein;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over grondige kennis van en inzicht in wetenschappelijke debatten, theoretische perspectieven en methoden met betrekking tot een thema in een deelgebied van het domein dat onder meer blijkt uit een scriptie.

Toepassen van kennis en inzicht

- tot zelfstandige wetenschappelijke analyse van bronnenmateriaal en teksten;
- op een zelfstandige en wetenschappelijke wijze bronnen en literatuur, in (elektronische) catalogi en (elektronische) databases te verzamelen en te verwerken;
- te laten zien dat hij/zij bekend is met de onderzoeksmethoden die gangbaar zijn in een deelgebied van het domein;
- om zelfstandig onderzoek op te zetten en uit te voeren in een deelgebied van het domein, en daarvan verslag te doen in een scriptie die voldoet aan de in het betreffende vakgebied heersende eisen;
- om verworven kennis toe te passen op complexe vraagstukken in professionele contexten die typerend zijn voor theologie en/of religiewetenschappen.

Oordeelsvorming

- rekening te houden met historische, methodische, maatschappelijke en ethische aspecten bij de wetenschappelijke oordeelsvorming over en analyse van complexe vraagstukken op het eigen vakgebied;
- een zelfstandig oordeel te vormen over de eigen wetenschappelijke verantwoordelijkheid op een deelterrein van theologie en/of religiewetenschappen;
- tot reflectie op academisch niveau op religie in het algemeen en op de actuele situatie van godsdienstige individuen, gemeenschappen en stelsels in hun historische en hedendaagse maatschappelijke en culturele context.

Communicatie

- vakmatige inzichten en resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten.

Leervaardigheden

- academische en professionele vaardigheden te tonen, met name met betrekking tot individueel en groepswork, het evalueren en verbeteren van hun werk, ook op basis van feedback van anderen, en het opstellen van en zich houden aan overeengekomen plannen;
- tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Wat betreft de afstemming op de arbeidsmarkt, dient de opleiding te kunnen laten zien dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op eisen van de arbeidsmarkt. Hierbij kan men denken aan kerkelijke functies, geestelijk verzorger, consulent op het terrein van religie, en wetenschappelijk onderzoeker. Daarnaast is te denken aan andere academische beroepen waarin kennis van religie zeer relevant is, zoals op het terrein van religieus erfgoedbeheer, communicatie, conflictbeheersing, cultuureducatie, journalistiek en ontwikkelingssamenwerking. Complicerende factor is, dat de werkvelden waar alumni werkzaam zijn, zo divers zijn dat het niet mogelijk is om daarvoor nadere opleidingskwalificaties te omschrijven. Na het verwerven van een werkplek zoeken alumni doorgaans van daaruit meer toegespitste vorming. Afzonderlijk zij nog vermeld dat de eenjarige opleiding veelal toegang biedt tot de eenjarige opleiding tot eerstegraads bevoegd leraar Godsdienst en levensbeschouwing.

BIJLAGE 2: BEOOGDE LEERRESULTATEN

Master's programme Theology and Religious Studies

Knowledge and understanding

1. Graduates of the programme have attained the following learning outcomes:

- a. students have become familiar with the most important current debates on method and theory in the academic study of religion – amongst others the literary, historical, cognitive, and social scientific approaches;
- b. students have gained knowledge and understanding of the impact of the Enlightenment and modernity on the religious field, and the subsequent development of modernism, postmodernism, and fundamentalism and new forms of religion; and
- c. students have gained knowledge and understanding of the mutual impact of globalization and religion, including the revision and transformation of (self-) understandings of religions and their practices, and the development of new religions due to global contacts, colonialism, and secularization.

Applying knowledge and understanding

2. Graduates of the programme have attained the following learning outcomes:

- a. students know how to apply a set of up-to-date analytical tools in the study of religious texts, religious beliefs, religious practices, religious traditions, and religious fields;
- b. students can independently apply these analytical tools to the study of primary material (historical and contemporary) in the context of independent research projects; and
- c. students can identify and analyse the interactions between religion and (post)modernity in comparative perspective in contemporary societies worldwide, the changes these bring about, and resistance with which these changes are often met.

Judgement

3. Graduates of the programme have attained the following learning outcomes:

- a. students have the ability to integrate knowledge and handle complexity, to draw conclusions concerning the reliability of information provided by available sources including societal debates and media, and to offer suggestions for further research and arguments for solution of problems.

Communication

4. Graduates of the programme have attained the following learning outcomes:

- a. students have the ability to communicate conclusions of their research, as well as the knowledge and rational underpinning of these, to specialist and non-specialist audiences, clearly and unambiguously, both orally – using modern presentation techniques – and in writing.

Learning Skills

5. Graduates of the programme have attained the following learning outcomes:

- a. students have refined their research skills enabling them to formulate an independent research problem with only minimal supervision, and to operationalize abstract theory by applying analytical methods to concrete empirical material;
- b. students have refined their cooperative skills, including giving and receiving good quality peer feedback, and preparing class discussions in groups;
- c. students have refined their skills for writing well-argued, academic papers in English; and students have refined their skills in oral discussion and debate in English.

BIJLAGE 3: OVERZICHT VAN HET PROGRAMMA

Master's programme Theology and Religious Studies

MA Theology and Religious Studies 2019-2020		
	Semester	EC
Tools and Theories in the Study of Religion: Historical, Cognitive, and Social-Scientific Approaches	I	10
Confronting Modernity	I	10
Choose 10 EC of electives: Sharia in the West (5 EC); Sacred Journeys: Pilgrimage and Holy Places (5 EC); Psychology of Religion (5 EC); Rethinking Secularism in International Relations (10 EC)	I	10
Religion on the Move: From Local Origins to Global Networks	II	10
Thesis Seminar and Job Market Orientation (Religious Studies)	II	5
MA Thesis Religious Studies	II	15

From the academic year 2020-2021, the programmatic structure will then be as follows (tentative):

	Semester	EC
Tools and Theories in the Study of Religion: Historical, Cognitive, and Social-Scientific Approaches	I	10
Religion on the Move: From Local Origins to Global Networks	I	10
Select the A course for one of the three paths: historical, political, regional [courses to be determined]	I	10
Select two B courses for the chosen path or select one B course and apply for an apprenticeship. [courses to be determined]	II	10
Thesis Seminar and Job Market Orientation (Religious Studies)	II	5
MA Thesis Religious Studies	II	15

BIJLAGE 4: BEZOEKPROGRAMMA

Woensdag 27 november

- 10.15 – 10.30 Aankomst en welkom
- 10.30 – 11.00 Presentatie over institutionele inbedding van de opleiding
- 11.00 – 12.30 Intern overleg en inzage documentatie (11u inloopsprekuren indien er aanmeldingen zijn)
- 12.30 – 13.15 Lunch
- 13.15 – 14.00 Interview inhoudelijk verantwoordelijken
- 14.00 – 14.45 Interview studenten bachelor (incl. OC-lid)
- 14.45 – 15.00 Uitloop/pauze
- 15.00 – 15.45 Interview docenten bachelor (incl. OC-lid)
- 15.45 – 16.30 Interview studenten master (incl. OC-lid)
- 16.30 – 16.45 Pauze / intern overleg
- 16.45 – 17.30 Interview docenten master (incl. OC-lid)
- 17.30 – 18.00 Interview alumni

Donderdag 28 november

- 08.45 – 09.45 Aankomst en voorbereiding
- 09.45 – 10.30 Interview examencommissie
- 10.30 – 11.15 Intern overleg
- 11.15 – 12.00 Slotinterview formeel verantwoordelijken
- 12.00 – 12.30 Lunch
- 12.30 – 14.00 Opstellen oordelen
- 14.00 – 14.15 Mondelinge terugkoppeling
- 14.15 – 14.30 Pauze
- 14.30 – 15.30 Ontwikkelgesprek BA en MA

BIJLAGE 5: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN

Het panel heeft voorafgaand aan het bezoek vijftien eindwerken van de masteropleiding Religiewetenschappen bestudeerd. De gegevens van de eindwerken zijn bekend bij QANU en zijn op aanvraag beschikbaar.

Het panel heeft tijdens het bezoek onder meer de volgende documenten bestudeerd (deels in *hard copy* en deels via de elektronische leeromgeving):

Facultaire documenten

- Evaluatie van ECOLE
- Flyer van het Humanities Master's Buddy Programme
- Flyer van het Mentor Netwerk
- Flyer van de Humanities Career Service
- Boekje over Transferable Skills
- Boekje over Your Future / Jouw toekomst
- Mapje Looking for an internship
- Boekje Onderwijsvisie / Vision on teaching

Bachelor Religiewetenschappen

- Studiemateriaal (met name syllabi) van de vakken Religion in the World (BA1), Introduction to the Study of Islam (BA1), en Methods and Techniques 2: Qualitative Research
- Opleidingsjaarverslagen 2015-2019
- Examencommissiejaarverslagen 2015-2019
- Notulen Opleidingscommissie 2016-2019
- Adviezen van de Opleidingscommissie 2016-2019
- Nationale Studenten Enquête factsheet
- ICLON vakevaluaties
- Opleidingskaart 2015-2018
- Toetsplan
- ICLON programma-evaluatie 2019
- Onderwijs- en Examenregeling September 2019

Master Theology & Religious Studies

- Studiemateriaal (met name syllabi) van de vakken Tools and Theories in the Study of Religion: Historical, Cognitive, and Social-Scientific Approaches, Global Transformations: Religions on the Move in Historical and Contemporary Perspective, Psychology of Religion, en Thesis Seminar and Job Market Orientation (Religious Studies)
- Opleidingsjaarverslagen 2015-2019
- Open antwoorden Nationale Studenten Enquête 2015-2018
- ICLON vakevaluaties
- Opleidingskaart 2015-2018
- Toetsplan
- ICLON programma-evaluatie 2019
- Onderwijs- en Examenregeling September 2019

